

Daniel Křížek

Naqšbandíja haqqáníja, transnacionalismus a internet

Abstract

This article focuses on very popular concept of Transnationalism and shows how it can be used in research on contemporary Sufism. Contemporary mystic order (tariqa) Naqshbandiyya Haqqaniyya serves as the case here. It is one of the younger branches of generally very successful and widespread order Naqshbandiyya which has roots in late Middle Ages. Haqqaniyya is remarkable in given context because, apart from other things, it has spread across the world in few decades after its origins in early seventies and it is very successful in Europe and United States.

Klíčová slova:

islám, islámský mysticismus, Súfismus, naqšbandíja haqqáníja, transnacionalismus, náboženství a internet

Key words:

Islam, Islamic mysticism, Sufism, Naqshbandiyya Haqqaniyya, Transnationalism, religion and internet

Kromě tradičního religionistického či antropologického přístupu ke studiu náboženských komunit, který se primárně zaměřuje na zkoumání příslušné teologie či rituálu, lze využít také další. V případě naqšbandíje-haqqáníje považuji díky zkušenostem z dlouhodobého výzkumu této *tariqy* za relevantní zejména dva přístupy, jež souvisejí

s teoretickými koncepty transnacionalismu a nových náboženských hnutí.¹ Tímto druhým zmíněným konceptem se však v následujícím textu nezabývám.

V předkládané relativně nepříliš rozsáhlé studii tedy poukazuji na obecné možnosti zkoumání současného súfismu, fenoménu velmi mnohotvarého, skrze v posledních letech velmi oblíbený a využívaný koncept transnacionalismu. Jako příklad, na kterém lze demonstrovat jeho užitečnost, mi zde slouží řád (*taríqa*) naqšbandíja haqqáníja. Jde o jednu z mladších odnoží obecně velmi úspěšné *taríqy* naqšbandíja, jejíž historie sahá až do pozdního středověku. Haqqáníja je pro zvolený kontext zajímavá kromě jiného již tím, že se za několik dekád dočkala v zásadě celosvětového rozšíření a je relativně úspěšná především v Evropě a Spojených státech.² Vedle nastínění obecných souvislostí existence této *taríqy* s teoretickým konceptem transnacionalismu se v závěru studie věnuji podrobněji jednomu vybranému aspektu transnacionálního charakteru haqqáníje a tím je využití internetu v rámci jejích aktivit.

Naqšbandíja haqqáníja a transnacionalismus

Transnacionalismus se jako koncept podmíněný snahou o zkoumání vztahů, výměn, příslušností a specifických sociálních formací překračujících hranice národních států dostává do popředí zájmu v sociálních vědách v devadesátých letech dvacátého století. Tedy ve stejné době, kdy podobnou pozornost začala poutat problematika příbuzná, globalizace. Jde o koncept velmi široký, nabízející množství definic podle využití v různých oborech a tématach, pro jejichž konceptualizaci je uplatňován. Lze nicméně spolu se Stevem Vertovcem říci, že „Transnacionalismus popisuje stav, ve kterém navzdory velkým vzdálenostem a nehledě na přítomnost mezinárodních hranic...určité druhy vztahů byly globálně intenzifikovány a nyní se paradoxně odehrávají ve všeobšahlé, ale společné – jakkoli virtuální – aréně aktivit.“³ Stejný autor také rozlišuje šest základních teoretických proudů, které chápou koncept transnacionalismu především jako: sociální morfologii, typ vědomí, mód kulturní reprodukce, způsob přístupu ke kapitálu, místo politického angažování a rekonstrukce místa a lokality.⁴ Koncept transnacionalismu ve všech uvedených aspektech může mít význam pro zkoumání *taríqy*. V podstatě ve všech

1) *Z důvodů, které nejsou zcela zřejmé a které by nepochybně zasluhovaly širší rozbor, se v mnohých publikacích teoretizujících o fenoménu nových náboženských hnutích nedostává islámské mystice téměř žádné pozornosti.*

2) *K různým aspektům fungování haqqáníje, i k obecnějším informacím o této tarice např. KŘÍŽEK, 2008, s. 34-37; KŘÍŽEK, 2009, s. 39-57; KŘÍŽEK, 2011a, s. 169-189; KŘÍŽEK, 2011b, s. 201-221.*

3) *VERTOVEC, 2009, s. 3.*

4) *Ibid.: s. 4-13.*

pak důležitou roli hrají moderní technologie a zvláště internet. Jeho využití haqqáníjí se budu podrobněji věnovat níže.

Nás především zajímá, jak je koncept možné využívat v rámci antropologie⁵ při zkoumání fenoménů spojených s náboženstvím obecně a existencí určitého súfijského řádu a jeho jednotlivých komunit zvláště. Jak totiž podotýká například Susanne Rudolphová, náboženské komunity patří mezi transnacionálními k těm nejstarším, „súfijské řády, katoličtí misionáři nebo buddhističtí mniši působili na rozsáhlých územích dříve, než se z nich staly národní státy.“⁶

V souvislosti s transnacionalismem se často objevuje termín „diaspora“. Ten nejčastěji označuje komunitu s určitou identitou nacházející se v relativní izolaci v novém prostředí, kde se ocitla buď dobrovolně, nebo nuceně.⁷ Jeden z hlavních problémů, které koncept diasporu implikuje, je otázka adaptace na nové prostředí při snaze o zachování určité náboženské identity. Tato identita se časem pozměňuje v procesu střetávání idejí a tradic sdílených díky existenci transnacionální sociální sítě s vlivy hostitelského prostředí a kultury. V případě evropského či západního prostředí mohou mezi takové vlivy patřit například ideje sekularizmu či mezináboženského dialogu.⁸ Ačkoli v případě haqqáníje neshledávám koncept diasporu příliš užitečným⁹, zejména pro jeho příliš těsné provázání s dalším z hlediska transnacionalismu důležitým konceptem migrace, otázky spojené s adaptací a identitou se nabízejí k řešení samozřejmě i zde.¹⁰ Z jednání

5) *Definice transnacionální antropologie by se v zásadě příliš nelišila od definic dalších sociálně-kulturních oborů. Rozdíl by se projevovaly až na úrovni konkrétních metodologií a metodik. Budu jí nicméně co nejjednodušeji definovat jako obor, který studuje, jak vznikají transnacionální formace, jakým způsobem se vyvíjejí a udržují a jakým způsobem ovlivňují konstruování identity a každodenní praxi jedince.*

6) RUDOLPH, 1997, s. 1.

7) *V různém kontextu ovšem může „diaspora“ kromě zmíněné komunity poukazovat na proces, skrze který se komunita ocitá v izolaci nebo na vlastní místo či prostor, kde tyto komunity žijí. BAUMANN, 1995, s. 19-35.*

8) *Viz HINNELLS, 1997, s. 819-847.*

9) *Zdaleka ne všechny charakteristiky, které jsou s tímto konceptem v rámci studia transnacionality již tradičně spojovány, lze totiž uplatnit v případě haqqáníje. Tyto charakteristiky vypočítává například COHEN, 1997. Mezi ty relevantní lze zařadit například smysl pro empatii a solidaritu s členy v jiných zemích.*

10) *V případě muslimů v Evropě se nabízí následující škála možností „trajektorií identit“:*
a) sekulární, kdy je muslimská identita úplně opuštěna, b) kooperativní, kdy se muslimská identita zdůrazňuje v souvislosti se společnými cíli jiných skupin, c) kulturní, kdy se udržují určité sociální a kulturní praktiky bez přílišného náboženského sentimentu, d) náboženská, kdy se zdůrazňuje náboženská příslušnost a upozadují kulturní aspekty,

a promluv Velkého šajcha haqqáníje, navzdory jeho kulturnímu zázemí a pevnému ukotvení v *šarí'e* a *sunně*, je patrně snad pragmatické, v každém případě faktické přijetí některých západních kulturních norem či zmíněných idejí. Tak se například staví vstřícně k většímu zapojení žen v aktivitách taríqy, klade důraz na setkávání s příslušníky jiných náboženství a podobně.

Již jsem zmínil jeden z podstatných aspektů transnacionalismu, migraci. Ta byla dlouho základním zdrojem dynamiky při konstituování a udržování transnacionálních formací. Díky migrujícím jednotlivcům a skupinám byla do nových prostředí implantována dosud nepřítomná či jen marginální náboženství, ideje, představy, kulturní normy a podobně, přičemž díky nově příchozím a příležitostným cestám do země či regionu původu byly udržovány vazby s domácím prostředím. S rozvojem moderních komunikačních technologií a zejména internetu koncem minulého století jsou však již tyto formace stále méně závislé na pohybu konkrétních migrantů. Vzniká tedy situace, kdy může být transnacionální charakter určité sociální formace (diaspory) založen na původní migraci, její aktivity v tomto transnacionálním rámci však již nejsou na migraci závislé. Podobně je tomu v případě haqqáníje, s jedním významným rozdílem. Jak konstatuje Nielsen, „Taríqa haqqáníja má nepochybně transnacionální charakter.“ Nicméně „tato komunita je jen okrajově konstruována okolo migrace. Pohyb lidí v síti, vedoucí k budování [komunit] v nových lokalitách, byl determinován spíše sítí samotnou.“¹¹ To musím na základě vlastního výzkumu potvrdit.¹² Tento rys také souvisí s okolnostmi, za jakých vznikaly první jednotlivé komunity taríqy v Evropě a jinde. Jejich vznik byl výsledkem cílené misijní činnosti šajcha Názima, kdy dokázal oslovit jednak skupiny migrantů, například Pákistánců v Anglii, jednak původní obyvatele daných zemí, kteří následně konvertovali a zejména oni stojí na Západě za fungováním center v konkrétních lokalitách. Tyto lokální skupiny, zastřešené autoritou šajcha Názima, pak často fungují do značné míry autonomně. Jak opět podotýká Nielsen, „na úrovni ideální konstrukce je proto taríqa transnacionální, zatímco na úrovni existence ve společnosti je lokální...vhodnějším termínem by mohlo být 'translokální'“.¹³ Transnacionální charakter taríqy je nicméně zajištěn existencí jejích komunit v desítkách zemí světa, setkáváním jejích členů

e) etnicko-náboženská, kdy se udržuje specifická národní či regionální forma islámu, f) behaviorální, kdy jsou vyjadřovány islámské zásady pouze skrze morální a rituální chování, g) ideologická, vyjadřující opozici nebo naopak souhlas s nějakým „oficiálním“ islámem. WAARDENBURG, 1988. Uvedeno v VERTOVEC, 2009, s. 154.

11) NIELSEN, DRAPER, YEMELIANOVA, 2006, s. 113.

12) *Většina pohybu v taríce, který ovšem nelze nazývat migrací, je motivována snahou navštívit šajcha Názima v jeho domově na Kypru nebo se s ním setkat na jiném místě při jeho cestách.*

13) NIELSEN, DRAPER, YEMELIANOVA, 2006, s. 113.

zejména v samotném centru řádu, v Lefke, ale i v rámci virtuálních sociálních sítí, a samozřejmě zastřešující nezpochybnitelnou autoritou hlavy řádu, šajcha Názima, který deleguje pravomoci v rámci zmíněných komunit či lokalit.

Pokud jde o rituální praxi, v kontextu transnacionalismu se v rámci různých případových studií často hovoří o procesu modifikace, „modernizace“ rituálů či obecně náboženské praxe. Tento proces může být ospravedlnován potřebou přizpůsobit praxi potřebám či očekáváním lidí pocházejících z různých kulturních tradic. V případě haqqánije může být taková modifikace legitimizována nejvyšší autoritou (například použití hudebních nástrojů při provádění *dhikru*), často však spíše zpětně a především kvůli snaze neodradit případné další konvertity od vstupu do *taríqy*. Nic jiného jí zřejmě často ani nezbyvá, nad všemi aspekty fungování lokálních komunit nemůže mít kontrolu. V Anglii běžně dochází při provádění některých rituálů k využití prvků naqšbandijské tradici cizích, jako například známého mawlawijského vířivého tance.¹⁴

Důležitou roli v konceptu transnacionalismu hrají sociální sítě, ať už fyzické nebo virtuální, které mohou působit na udržování či posilování jednak individuální religiozity, jednak kolektivní i individuální náboženské identity. Skrze tyto sítě je propagována určitá představa o správné náboženské praxi, o zdrojích této praxe, o příslušné morálce či etice a podobně. Existence těchto sítí může mít vliv i na formální stránky organizace lokálních komunit a podobně. V případě haqqánije hrají podstatnou roli dvě sítě, které se samozřejmě navzájem prolínají. Ta významnější spočívá ve fyzickém setkávání členů *taríqy* na různých místech „diaspory“, ale zejména v Lefke, v centru *taríqy* u samotného šajcha Názima. Dalo by se s určitou nadsázkou říci, že místní *derga*¹⁵ má pro život *taríqy* (náboženský i kulturní) stejnou roli jako Mekka pro muslimy obecně. Na obou místech se setkávají lidé z různých prostředí, kultur, sdělují si své zkušenosti, navzájem se obohacují. Zároveň se v obou případech ocitají takřikajíc u základního zdroje svého světonázoru, kterým je v případě haqqánije šajch Názim. Jeho vlastní cesty do různých lokálních komunit byly do nedávné minulosti také důležitým prvkem aktivit této sítě.¹⁶ Kontakty v rámci druhé sítě se odehrávají v kyberprostoru, médiem je samozřejmě především internet.

K tématům, která nelze zcela pominout při zkoumání transnacionálních aspektů náboženských komunit, lze spolu s Vertovcem ještě přiřadit zejména vědomí globální náboženské identity, otázku vztahu náboženství a kultury, téma univerzality v protikladu k lokalizaci,¹⁷ otázky spojené s určitými esencemi daných náboženských

14) NIELSEN, DRAPER, YEMELIANOVA, 2006, s. 106.

15) *Žáci taríqy tak označují místní komplex přiléhající k domu šajcha Názima, sestávající z mešity a dalších struktur.*

16) *Po roce 2001 již vzhledem ke svému pokročilému věku mimo Kypr necestuje.*

17) *Téma konstrukce místa, prostoru, lokality v rámci transnacionálního rámce je pro*

tradic, politickou aktivitu spojenou s konkrétním náboženstvím, již výše zmíněný vliv hostitelských prostředí na utváření či přetváření dané tradice, otázku interpretace minulosti či změny v charakteru zbožnosti.¹⁸ Všechna tato témata jsou důležitá pro analýzu tzv. náboženské transformace, která je jedním z klíčových dílčích konceptů transnacionalismu.

Velice stručně jsem představil, v některých případech spíše jen uvedl, aspekty existence *taríq* haqqáníja, jejichž analýzu by nemohl opominout antropolog (či vědec z příbuzných oborů) vycházející z metodologie transnacionální antropologie či prostě jen používající koncept transnacionalismu při zkoumání některých *taríq*. Protože je ale aktuální transnacionální charakter haqqáníje, jež nám slouží za příklad, zajišťován vedle existence centrální autority a její pozice v dané sociální síti především využitím internetu, představím nyní jeho roli podrobněji. Nebudu se však přitom omezovat striktně transnacionální perspektivou.

Naqšbandíja haqqáníja a internet

Zájem o problematiku vztahu náboženství a médií nemá ve vědeckém bádání příliš dlouhou tradici, což vyplývá především z nesourodých povah těchto fenoménů (religiozita a technika). Je však zřejmé, že nástupem nových digitálních médií, především internetu, se otevřely mnohé, dříve pro náboženskou zkušenost nepředstavitelné možnosti, které posilují i zájem společenskovědních badatelů. Jak se internet stává běžnou součástí každodenních sociálních interakcí členů různých náboženských skupin a stoupenců rozličných věr, posiluje i úsilí vědců vztah náboženství a internetu teoreticky ukotvit a podrobovat jednotlivé případy intenzivnímu výzkumu.

Jak podotýká Zbíral, internet „nepředstavuje pouze médium, na němž se předávají staré formy náboženství; náboženství na internetu nabývají nových podob“.¹⁹ Internet je tak chápán především jako sociální prostor, kde se podoba náboženství (praxe i věrouky) vyvíjí a kde se vytváří specifické sítě sociálních vztahů.²⁰ Vzhledem k takto

mnohé obzvlášť přitažlivé. Jak poznamenává Vertovec, „někteří analytici tvrdí, že transnacionalismus změnil vztahy lidí k prostoru, zvláště vytvořením transnacionálních 'sociálních polí' nebo 'sociálních prostorů', které spojují a umisťují některé aktéry do více než jedné země.“ VERTOVEC, 2009, s. 12. Nabízí se zde jeden postřeh. Učení a mise šajcha Názima je vlastně uvědoměle transnacionální, to však není nijak překvapivé, když vychází z univerzalistických nároků islámu. Zajímavější je v této souvislosti jeden z deklarovaných atributů Velkého šajcha, kterým je schopnost být zároveň na více místech světa (haqíqat at-tajj) a to nejen duchovně, ale také fyzicky. Viz KABBANI, 2006, s. 220-235.

18) VERTOVEC, 2009, s. 148-154.

19) ZBÍRAL, 2003, s. 3.

20) *Ibid.*: s. 6-10.

vymezené roli internetu je velmi podstatné nejen propracovanější teoretické vymezení, které by „vysvětlilo náboženské aktivity na internetu v kontextu širěji pojatých sociálních a kulturních procesů“,²¹ ale i aplikování nových výzkumných metod, které by byly schopny postihnout co nejvíce aspektů tohoto vztahu.²² Před badateli však stojí mnoho problémů, jak totiž podotýká Helland, internetové prostředí se neustále proměňuje a je velmi obtížné při definování obecnějších teoretických rámců udržet krok s jeho vývojem.²³

Z interdisciplinární povahy této problematiky (tj. vztahu náboženství a internetu) vyplývá pozornost primárně dvou skupin vědců, z nichž každá do diskuse přináší širší pohled z perspektivy jednoho či druhého činitele daného vztahu. První skupinou jsou vědci z oboru mediálních studií, kteří primárně studují využívání médií v konkrétních situacích a jejich vlivy na uživatele. V této souvislosti operují s pojetím sociálně užívaných a socializovaných technologií a se skutečností, že internet „může jednoznačně být každodenně používán nejen k sociálním, ale i k náboženským účelům“.²⁴ Druhou skupinu tvoří především religionisté. V případě vztahu k internetu je zájmem především vlivy na kvalitu náboženské praxe zprostředkované či podpořené daným médiem, a to poskytnutím prostoru pro realizaci náboženských aktivit a uveřejňováním informací spjatých s danou věroukou. Dalším aspektem je potenciál nových médií podílet se na vytváření identity dané náboženské skupiny, tj. na definování „self“, kdy stejně podstatné je setkávání s „other“ stoupenci dané věrouky i konfrontace s „other“ mimo ni.²⁵

V rámci obou skupin se pak někteří badatelé táží po významu internetu ve vztahu k transnacionálnímu charakteru určitých náboženských skupin. Je totiž zřejmým

21) CAMPBELL, 2005, s. 1. *Heidi se zkoumáním vztahu internetu a náboženství zabývá dlouhodobě a systematicky Viz zejména tituly Exploring Religious Community Online (2005) či When Religion Meets New Media (2010).*

22) *Výzkumníci by si neměli všimnout pouze obsahu konkrétních internetových stránek, ale je nutné postihnout autorské pozadí daného internetového zdroje (kdo jej vytváří, za jakým účelem, jaké k tomu využívá prostředky, na jaké další zdroje odkazuje, jaká je osobní historie tvůrce apod.) a věnovat zásadní pozornost jeho uživatelům (kdo stránky a jak často navštěvuje, jaké služby využívá, jak se k danému zdroji dostal a jaké další používá, co pro něj využívání daných internetových stránek představuje, definuje na jejich základě nějak svou identitu apod.).*

23) HELLAND, 2005, s. 1.

24) CAMPBELL, 2005, s. 20.

25) PIRICKÝ, 2007, s. 21. *Pirický konkrétně na příkladu Turků žijících v zahraničí ukazuje, že pro definování identity tureckých emigrantů a jejich potomků jsou média důležitá jako prostor pro setkávání s „other“ muslimy stejně jako konfrontace s evropskými „other“, a to s ohledem na „představu globální islámské „deteritorializované komunity věřících v Alláha“ (Ibid.: s. 6).*

faktem, že má značný vliv jednak na organizování náboženských komunit na transnacionální úrovni, jednak na jejich konkrétní aktivity.²⁶ Tento vliv je však třeba nějakým způsobem konceptualizovat. Internet hraje také téměř nezastupitelnou roli ve vytváření „translokálních porozumění“.²⁷ Díky existenci určitých oficiálních webových stránek se v daném globálním společenství snižuje riziko dezinterpretace přinejmenším hlavních článků poselství formulovaného hlavní autoritou. Tak je tomu i v případě haqqáníje. Zde je také třeba dodat, že dosažení zmíněného translokálního porozumění dále předpokládá jeden hlavní dorozumivací jazyk, kterým je vzhledem k zaměření taríqy na Západ samozřejmě angličtina.

Badatelé si zároveň kladou otázku, jak webové stránky zaměřené na náboženství klasifikovat. Často je citováno dělení amerického sociologa Chrise Hellanda, který vytvořil dvě modelové kategorie a rozlišuje mezi „náboženstvím on-line“ a „on-line náboženstvím“. V prvním případě (náboženství on-line) se jedná o stránky oficiálních náboženských autorit, které primárně přináší informace pro své stoupence, zaměřují se na výklad věrouky a často odkazují na aktivity mimo síť (náboženství off-line). Důraz je zde kladen na „one to many“ komunikaci, tj. na tok informací od jednoho autora stránek (osoby či instituce) k většímu počtu uživatelů.²⁸

Ke druhé skupině (on-line náboženství) řadí weby, které jsou založeny na on-line interakcích a tvoří prostor k samostatné účasti uživatelů. Nejedná se například o pouhé chatování či diskusní fóra, která mohou obsahovat i stránky oficiálních náboženských autorit. Uživatelé těchto stránek postupují dále. „Lidé své náboženství prožívají na a prostřednictvím internetu. Jednotlivci, kteří se účastní on-line náboženských aktivit, nerozlišují mezi svým životem a zkušenostmi off-line a svým životem a zkušenostmi on-line. ... Pro ně není internet nějakým 'jiným' prostorem, ale je pevnou součástí jejich každodenního života, oni pak pouze rozšiřují náboženské poselství a aktivity do tohoto prostředí.“²⁹

Zbývá k tomuto problému přistupuje podobně, když rozlišuje mezi využíváním internetu jako nástroje (hlavně k získávání informací a komunikaci) a jako virtuálního prostoru, kde probíhají specifické sociální interakce. Podotýká však, že ten samý uživatel může některé stránky používat jako nástroj a záhy se interaktivně účastnit svébytných náboženských aktivit ve virtuálním prostoru (např. zapojit se do kyberobřadu).³⁰

Pokud budeme chtít využít Hellandových kategorií pro internetové stránky vytvářené a provozované členy naqšbandíje-haqqáníje, zjistíme, že ty svým obecným

26) Viz například EICKELMAN, ANDERSON, eds., 1999.

27) VERTOVEC, 2009, s. 12.

28) HELLAND, 2005, s. 1-4.

29) *Ibid.*: s. 12.

30) ZBÍRAL, 2003, s. 6.

zaměřením a obsahem odpovídají sice primárně kategorii náboženství on-line, obsahují však zároveň prvky, které se z této kategorie poněkud vymykají.³¹ Mezi nejdůležitější a je možné s jistotou rezervou říci oficiální stránky tariqy patří „Naqshbandi Sufi Way“, „SufiLive“, „The As-Sunnah Foundation of America“ a „Nur Muhammad“.³² Za existencí všech stojí šajch Hišám Kabbání, Názimův chalífa ve Spojených státech. První ze jmenovaných představuje širší tradici naqšbandíje s podrobnými životopisy jednotlivých světců řádové silsily, přehledným způsobem seznamuje návštěvníka se základními články nauky a také podrobně uvádí skladby všech předepsaných rituálů, nacházejí se zde také přepisy promluv šajcha Názima a podobně. Zároveň je zde však například uvedena a rozpracována pozoruhodná možnost on-line iniciace do tariqy. Tento prvek, spolu s dalším odkazem na sociální síť „The Haqqani Fellowship“, kde se členové či sympatizanti tariqy dělí o své zážitky, chatují a podobně, by však již mohl patřit spíše do kategorie on-line náboženství.

Téměř striktně náboženský obsah mají stránky „SufiLive“, které jsou „oficiální mediální knihovnou mawlaná šajcha Názima ‘Ádila al-Haqqáního a súfijského řádu naqšbandíja-haqqáníja.“ Zde se archivují zejména video záznamy promluv (*suhba*) šajcha Názima a rituálů konaných v Lefce. Do první z Hellandových kategorií také rozhodně patří stránky „The As-Sunnah Foundation of America“ (AFSA). Ty se zaměřují především na výklad základních článků víry muslima, na výklad Koránu a tradice, na islámské právo, vždy samozřejmě z perspektivy haqqáníje. Poslední z výše uvedených stránek, „Nur Muhammad“ (světlo Muhammadovo), jsem mezi nejdůležitější zařadil z toho důvodu, že představuje způsob využití internetu k *da‘wě* (misi) v západním prostředí. Její úspěšnost nemohu hodnotit, šajch Kabbání však explicitně říká, že jsou „zaměřeny

31) *Analýzou některých z těchto stránek se již z různých úhlů pohledu několik autorů zabývalo, viz například DAMREL, 2006 nebo SCHMIDT, 2004. Od doby vydání jejich publikací se však u některých změnil obsah, některé úplně zanikly. Zmínění autoři například odkazují na ženskou organizaci zaštitěnou haqqáníjí, Kamilat Muslim Women’s Organization, založenou v roce 1997. K jejím aktivitám však na internetu nelze téměř nic nalézt, po rozkliknutí dříve snad relevantní adresy www.kamilat.org se otevřou jakési pornostránky s německým textem. Z obavy před zavirováním počítače jsem nečetl celý text, ani jsem nerozkliknul další hypertextové odkazy. Lze se však domnívat, že může jít o formu kyberútoku, se kterými se samozřejmě nepotýká jen haqqáníja. V okně ve spodní části této „neislámské“ homepage se totiž nachází několik nadpisů, mezi nimi „ženské zdraví“, „domácí násilí“ či „ženský rozvodový právník“.*

32) www.naqshbandi.org, www.sufilive.com, www.sunnahfoundation.org, www.nur-muhammad.com.

na Američany a lidi ze Západu, kteří je čtou, protože nehovoří primárně o sufismu, mluví o kultuře a numerologii."³³

Spíše do kategorie on-line náboženství by patřily již zmiňované stránky „The Haqqani Fellowship”.³⁴ Ty jsou hlavní platformou širší transnacionální sociální sítě, pro vstup je již zapotřebí elektronické registrace. Mezi stránky spojené s haqqánijí, které nelze jednoduše zařadit do kategorie náboženství on-line, pak patří ještě platformy pro uveřejňování videí, kanály „Sufilive” a „Mercy Love Oceans” na YouTube³⁵ a například seznamovací stránky „SufiLoveMatch”, „prvotřídní manželská služba pro následovníky súfijských taríq i pro jednotlivé muslimy inklinující ke spiritualitě.”³⁶

Je možné dále s Hellandem podotknout, že je velmi složité přesně stanovit, které služby a informace na webových stránkách a portálech mají ještě náboženskou povahu a které již ne.³⁷ To jistě platí o e-shoppingových odkazech, na které lze narazit na většině uvedených stránek.³⁸ Tento e-shopping má přirozeně komerční povahu, nicméně nabízené produkty se vždy nějakým způsobem vztahují buď konkrétně k haqqániji (např. Kabbáního knihy, *ta‘wídh* haqqánije aj.) nebo obecně k sufismu či islámu.

Ne na všechny druhy stránek lze použít ony ideální Hellandovy kategorie. Takovým případem jsou Kabbáního stránky reprezentující organizaci „The Islamic Supreme Council of America”.³⁹ Tato organizace je sice přirozeně zakotvená v tradici haqqánije, její aktivity nicméně zřetelně vystupují z čistě náboženského rámce. Její stránky reprezentují politickou aktivitu šajcha Kabbáního ve Spojených státech.⁴⁰ Kabbání se zde snaží vystupovat jako ideální reprezentant umírněného islámu, jako nejvhodnější partner pro administrativu země. V rámci těchto snah se také v minulosti dopustil některých kontroverzních výroků o místním islámském radikalismu, kterými proti sobě popudil většinu ostatních muslimských organizací.

Internet má pro haqqániji značný význam. Skrze správu příslušných stránek a portálů je podporována misie (*da‘wa*), posilována identita již iniciovaných členů taríqy, těm se zde také dostává výkladu k nejrůznějším náboženským otázkám, návodů ke správnému provádění rituálů a podobně. Skrze ně je šířeno a udržováno poselství hlavy

33) Ze záznamu suhby z 9.6.2010. Dostupné na http://www.sufilive.com/What_Does_Mawlana_Shaykh_Nazim_Say_About_NurMuhammad_com_-2492-print.html

34) www.haqqanisoul.com

35) www.youtube.com/sufilive a www.youtube.com/mercyloveoceans.

36) www.sufilovematch.com

37) HELLAND, 2005, s. 5.

38) Jde o „Islamic Shopping Network”, www.isn1.net

39) www.islamicsupremecouncil.org

40) Deklarované cíle organizace na <http://www.islamicsupremecouncil.org/home/about-us.html>

řádu, šajcha Názima a také potvrzována jeho autorita a výjimečnost. Schmidtová si klade otázku, zda osobní charisma šajcha (kterým nepopíratelně disponuje) může působit i prostřednictvím internetu. Sice na tuto otázku zcela jasně neodpovídá, nicméně na základě analýzy tří z webových stránek provozovaných haqqánijí dochází k závěru, že „autorita a osobní kvality Kabbáního a Názima jsou centrálním aspektem domácích stránek řádu“, přičemž tyto stránky ilustrují možnosti úspěšného „spojení tradičních náboženských poselství s moderními technologiemi a jejich podporování skrze ně.“⁴¹ Nakonec je ještě třeba zmínit aspekt ideologického soupeření haqqánije se salafijou, které nachází prostor často právě na internetu a v rámci uvedených stránek se s ním lze setkat relativně často. Kořeny této animozity jsou hluboké.⁴² Salafijští (případně wahhábiští) duchovní tradičně pro sufismus nemají pochopení a odsuzují množství jeho projevů buď jako nepřipustné novátorství (*bid'a*) nebo přidružování (*širk*). Šajch Názim i šajch Kabbání nevynechají téměř žádnou příležitost, aby napadali a vyvraceli jejich argumenty a jedním dechem je obviňovali z ignorace a extremismu. A protože také salafija je globálním hnutím jdoucím napříč hranicemi států, je možné říci, že se v pro ně nejvhodnějším prostředí střetávají dva transnacionální projekty.

References:

BAUMANN, Martin (1995): Conceptualizing Diaspora: The preservation of religious identity in foreign parts, exemplified by Hindu communities outside India. *Temenos* 31: 19-35.

CAMPBELL, Heidi (2005): Spiritualizing the Internet. *Online – Heidelberg Journal of Religions on the Internet* 1.1. Dostupné na <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/volltexte/2005/5824/pdf/Campbell4a.pdf>

CAMPBELL, Heidi (2005): *Exploring Religious Community Online: We are one in the network*. Peter Lang Publishing.

CAMPBELL, Heidi (2010): *When Religion Meets New Media*. London: Routledge.

COHEN, Robin (1997): *Global Diasporas: An Introduction*. London: University College London Press.

DAMREL, David (2006): Aspects of the Naqshbandi-Haqqani order in North America, in: Malik, Jamal a Hinnells, John, eds., *Sufism in the West*, s. 115-126. London: Routledge.

EICKELMAN, Dale a ANDERSON, Jon eds., (1999): *New Media in the Muslim World: The Emerging Public Sphere*. Bloomington: Indiana University Press.

HELLAND, Chris (2005): Online Religion as Lived Religion. Methodological Issues in the Study of Religious Participation on the Internet. *Online – Heidelberg Journal of Religions on the Internet* 1.1. Dostupné na <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/volltexte/2005/5823/pdf/Helland3a.pdf>

41) SCHMIDT, 2004, s. 126. Ve své studii také dochází k závěru, že existence relativně velkého množství stránek haqqánije sdělující neustále téměř totéž je dána snahou o vyvolání dojmu větší úspěšnosti *tariqy*, případně větší autority šajcha, než odpovídá realitě. Přímou říká, že „kvantita je zde argumentem pro autoritu“ (*ibid.*: s. 118). Domnívám se, že jde o velice přesný postřeh. Některé stránky se zdají skutečně sloužit tomuto účelu, nemají žádný specifický obsah, např. <http://sufismcentre.homestead.com/index.html>.

42) Historické kořeny tohoto konfliktu zkoumá například PESKES, 1999, s. 145-162.

HINNELLS, John (1997): Comparative reflections on South Asian religion in international migration, in: Hinnells, John, ed., *A New Handbook of Living Religions*, s. 819-847. Oxford: Blackwell.

KABBANI, Hisham Muhammad (2006): *The Sufi science of self-realization: a guide to the seventeen ruinous traits, the ten steps to discipleship and the six realities of the heart*. Louisville: Fons Vitae.

KŘÍŽEK, Daniel (2008): Ibiza: dhikr s Našbandíjou Haqqáníjou. *Nový Orient* 63(4): 34-37.

KŘÍŽEK, Daniel (2009): Postavení šajcha v súfijském řádu Naqšbandíja Haqqáníja. *Sacra* 7(1): 39-57.

KŘÍŽEK, Daniel (2011a): Súfismus na Západě: tariqa naqšbandíja haqqáníja. *Acta FF ZČU* 1/11: 169-189.

KŘÍŽEK, Daniel (2011b): Dhikr v pojetí naqšbandíje haqqáníje: Kontext a struktura rituálu. *Religio* XIX(2): 201-222.

NIELSEN, Jorgen, DRAPER, Mustafa, YEMELIANOVA, Galina (2006): Transnational Sufism: the Haqqaniyya, in: Malik, Jamal a Hinnells, John, eds., *Sufism in the West*, s. 103-114. London: Routledge.

PESKES, Esther (1999): The Wahhabiyya and Sufism in the Eighteenth Century, in: De Jong, F. a Radtke, Bernd, eds., *Islamic Mysticism Contested: Thirteen Centuries of Controversies and Polemics*, s. 145-162. Leiden: Brill.

PIRICKÝ, Gabriel (2007): Transnationalism, diaspora and Islam among the Turks. *Asian and African studies* 16(1): 3-21.

RUDOLPH, Susanne Hoeber (1997): Introduction: Religion, states and transnational civil society, in: Rudolph, Susanne Hoeber a Piscatori, James, eds., *Transnational Religion and Fading States*, s. 1-24. Boulder: Westview Press.

SCHMIDT, Garbi (2004): Sufi Charisma on the Internet, in: Westerlund, David, ed., *Sufism in Europe and North America*, s. 109-126. London: RoutledgeCurzon.

VERTOVEC, Steven (2009): *Transnationalism*. London: Routledge.

WAARDENBURG, Jacques (1988): The institutionalization of Islam in the Netherlands, in: Gerholm, Tomas a Lithman, Yngve Georg, eds., *The New Islamic Presence in Europe*, s. 8-31. London: Mansell.

ZBÍRAL, David (2003): *Náboženství a internet*. Dostupné na www.david-zbiral.cz/nabinternet.htm

Internetové odkazy:

<http://www.islamicsupremecouncil.org/home/about-us.html>

http://www.sufilive.com/What_Does_Mawlana_Shaykh_Nazim_Say_About_NurMuhammad_com_-2492-print.html

www.haqqanisoul.com

www.islamicsupremecouncil.org

www.isn1.net

www.naqshbandi.org

www.nurmuhammad.com

www.sufilive.com

www.sufilovematch.com

www.sunnahfoundation.org

www.youtube.com/sufilive a www.youtube.com/mercyloveoceans.